

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 1. No. 4. 1935

(İbni Sina) nın Tıbdan bir ürcuzesi

M. Şerefeddin Yalrkaya

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fa-
kültesi Ordinaryüs Profesörlerinden

Mukaddime

(İbni Sina) tıbdan iki (ürcuze [1]) yazmıştır. Bunun 750—800 beyitlik olan büyüğünü şerh edenler içinde meşhur feylesof ve tabib (İbni Rüş - ölümü 595 - 1198) dahi vardır.

Bu büyük (ürcuze) nin metni (1245 - 1829) da (Kalküta) da basılmıştır. Bu ürcuzenin (موسى بن ابراهيم) tarafından (870 - 1465) de yazılmış olan şerhi (1313 - 1917) de İstanbulda Devlet matbaasında basılmağa başlatılmış idise de sekizinci formada kalmıştı. Bizim elimizde bulunan bu küçük ürcuze Mısır darüşşifası tabiblerinden (مدین بن عبدالرحمن) [2] namında bir zat tarafından (أقول الانيس والدرالتيس على منظومة الشيخ الرئيس) isimle şerhedilmiştir. Bunun ne metninin ve ne bu şerhinin basılmış olduğunu bilmiyoruz. Bu şerhi İstanbul kütüphanelerinden Ragıb Paşa kütüphanesile Veliyyüddin Efendi kütüphanesinde buldum. Bağdadlı Vehbî Efendi kütüphanesinde de bu (ürcuze) nin yalnız metnini gördüm. Bu nüshalardan Ragıb Paşa kütüphanesindeki 1482 sayılı nüsha ile 2542 sayılı Veliyyüddin Efendi nüshası arasındaki fark az ve bunlarla Bağdadlı Vehbî Efendi kütüphanesindeki 1407 sayılı mecmuadaki metnin farkı çoktur. Ragıb Paşa nüshasını (r) ve Veliyyüddin Efendi nüshasını (v) Bağdadlı Vehbî Efendinin nüshasını

[1] Vezni altı kerre (müstefilün) olan (recez) bahrinden yazılmış manzume demektir.

[2] Bu zat bu şerhini (998 h) de yazmıştır. Kendisinin (خلاصة الأثر في اعيان) (مدین بن) (القرن الحادى عشر) c. 4, s. 333 de görülen tercemei halî şudur : Tabib olduğu gibi aynı zamanda müverrih ve edib idi. (رحمة الاباب) adlı bir eseri olduğu gibi bir de tarihi vardır. Müfredatı tıbdan (قاموس الاطبا) namında bir eserde yazmıştır. Vefatı tarihini çok araştırdım isede bulamadım. Yalnız (1044 - 1634) de hayatta bulunduğunu tesbit edebildim.

Tıbbiyenin Diyojeni ve Türklerde eski bir opoterapi

Dr. İ. Themo

(Mecidiye - Romanya)

Şimdiki sarayburnu parkında yarım asır evvel bulunan mektebi Tıbbiye'yi askeriye binasının dışarısında bir kulübede Fakültenin Diyojeni ismini alan sekselik Cinayada isminde (Cüneyten muhafef olsa gerek) bir ihtiyar yaşardı. Bu adam uzun boylu, kuru yapılı boşnaki kalpağı, belindeki kemerile alâmeti veçhiyesi ve şive'i lisanından Rusyadan gelme Şimal türklerinden olduğu anlaşılıyordu..

Elbisenin muhteif yerlerinde dikilmiş ve asılmış Jiltaklı ve eski madeni paralarla bezenmiş kayışlarla zinetlenmiş ve bel kayışına geçirilmiş renkli uzun ve lüleli çubuk ve kavali ile dolardı. Geceleri talebe efendiler uykuya daldıklarında o büyük kış lamsı mektep binasının etrafında bütün gece kavaliyle Şimal türkilerine ait ve kendisinin Fakülte Direktörü Marko paşa hakkında uydurduğu türküleri pek hazin bir ahenkle talebeye bir ninni gib çalar dururdu.

Cinayda bütün Profesörleri ezcümle Marko paşayı ve benimle Eczacığa çalışan Feyzi efendiyi çok severdi. Biz onun Çağatay şivesine alışanlar ona hikâye söyletir, hisse alırdık. Bizim babacan Cinayda kendi şivesinde (Rustique) köylü bir şair idi.

O senelerde mektebin avlusunda ufak bir bakkal dükkâni vardı. Paydos zamanlarında bakkalın ekmek dilimine sıkıştırmış ciğer kebabı parçasile gûya bir sandoviç gibi midelerini aldatıyorlardı. Günün birinde bakkala vardığımda baba Cinayda bakkalın çiviye asdığı iki safra kesesini kanalından tutarak kesesile beraber leylek kurbağa yutar gibi buğazından midesine doğru yuvarladı. Ben hayretle bakkala takazada bulundum.

Bakkal: Mori Ehtem efendi Cinayda her iki üç günde bir gelip kazan dört tane bu zehirlerden içer, bu iki tane bir şey değildir dedi.

Cinayda bana dönerek: İbrahim efendi benim haftalık otuz paramı ver çabuk gideyim. 25 dirhem raki içeyim. Bu otuz paraları ben senden bunun için alırım. dedi.

Neden ödü içtiğini sordum. Memlekette sarılık oldum. Karnım ağrıyordu. Pis rüzgâr çıkarırdım. Kart Doktorumuz hoca Batıra kendimi baktırdım. Bana öt yutmasını sağlıkladı. O vakitten beri

haftada iki defa acı öd içerim. Üzerine birde rakı çekerim. Ağrı da kesilir. Cinaydanın bu usul tedavisinin bütün arkadaşlarıma anlattım. Yarım asır evvel şimdiki gibi asrı ve ötlü ilaçlar, ve saire yok iken asırlarca evvel türkler opoterapiden haberdar imişler.

Sümer ve Eti tababetine ait bir kaç not [*]

H. Turhrn Dağlıoğlu

Sümerlilerin Nippurdan biraz ötede isin adile meşhur bir şehirleri vardı. Burası milâddan 2000 yıl önce mühim bir kültür merkezi olmuştu. Buradaki mabutlardan birinin adı (Gula) idi ki bu bir tıp tanrısı idi. Senenin muayyen bir gününde (hekimler odasında) diğer mabutlarla toplanırdı.

Hayat nebatının merkezi, yurdu burasıydı. Bu mabut her yıl bir gün İsin den Nippura gelirdi. Mabuda altın kaplar içinde muhtelif ilaçlar dağıtılır ve bu suretle bir çok hastalıkların önü alınırdı. Bu merasim yılbaşı gibi mühim bir gün telâkki edilirdi.

Sümerlerde hayat sembolü hayat suyu şeklinde görünüyordu. Sümerlerde falcılık ta mühim bir yer işgal ederdi. Hiç bir mühim hadiseye ciğer falile bakılmadan karar verilemezdi. Ciğer falı için fevkalâde merasim yapılırdı. Bunun için yazılmış tabletler vardı. Ciğer falı Sümer dini merasiminde en mühim bir mevzudu. Bütün bu fal ve sihrin gayesi insanı kötü ruhlardan ve hastalıklardan korunmaktı. Bu tılsım keyfiyeti milâddan önce (2000) yıllardan sonra bir ilim mevzuu teşkil etmişti.

***

Etilerde her vakit teşebbüsde buldukları devlet işlerinde tefeül yolu ile tecrübelerde bulunurlardı. Kuşların harekâtı ve kurban edilen hayvanların ahşasının vaziyetleri çok mükimdi.

Fala şöyle bakılırdı: Meselâ memlekette sarı bir hastalık var veya kuraklık var, bu hal filân veya filan mabuda kurban verilmemek veya kesilmemek yüzünden olmuşsa kesilecek kurbanın ciğeri şöyle olsun, böyle olsun denirdi.

Mabutlarda kesilen kurban ciğeri rahiplerin gözü önünde çıkarılır, tetkik edilir ve buna göre teticeler çıkarılırdı

[*] Bu notlar Ankara Tarih - dil - Coğrafiya fakültesi profesörlerinden Prof. Dr. Lansberger ve Prof. Dr. Guterboek dan alınmıştır.